

6. Мельник Я. Я. Класифікація та властивості режиму цивільної процесуальної безпеки в цивільному судочинстві [текст] / Я. Я. Мельник // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – № 6. – 2016. – С. 93–98.

7. Мельник Я. Я. Дія режиму цивільної процесуальної безпеки в період «transitional justice»: на прикладі застосування Закону України «Про санкції» // Міжнародна науково-практична конференція «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України». – Київ: Національна академія прокуратури України. – 2016. – С. 230–234.

8. Про санкції: Верховна Рада України; Закон від 14.08.2014 р. № 1644-VII [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1644-18?test=XX7MfyrCSgky4vSIZinsG7AzHdlksFggkRbI1c>.

9. Про основи національної безпеки України: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

10. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

11. Спицин И. Н. Транспарентность в цивилистическом процессе / Спицин И. Н. – М.: Инфотропик Медиа, 2013. – 348 с.

12. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 18.03.2004р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page>.

13. Цивільний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

УДК 347 (043.2)

Надьон В. В., к.ю.н., доцент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ОBOB'ЯЗКУ В АБСОЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Змістом правовідносин є суб'єктивні права та обов'язки. Як правило, суб'єктивному праву кореспондує суб'єктивний обов'язок (або навпаки). Це типова ситуація, відповідно до якої побудовані цивільні правовідносини. Однак, цивільному праву відомі такі правовідносини, в

яких суб'єктивному праву протистоїть необмежене коло зобов'язаних осіб, а відповідно і необмежене коло обов'язків, такі правовідносини прийнято називати абсолютними.

Поділ правовідносин на абсолютні та відносні традиційно вважається однією з основних класифікацій в теорії права [1]. Це розмежування будується як зазначав О.С. Іоффе відповідно до того, як кількісно визначаються пасивні або зобов'язані суб'єкти різних видів цивільних правовідносин: права визнаються відносними або абсолютними в залежності від того, чи покладається обов'язок по їх дотриманню на певних суб'єктів або на невизначену групу осіб. На основі цього загального критерію речові права зазвичай включають до розряду абсолютних, а зобов'язальні - до відносних прав.

Найбільш глибоке наукове обґрунтування по даній проблематиці знайшло відображення в роботі В.К. Райхер [2]. З даного питання в юридичній літературі є як прихильники, так і противники поділу правовідносин на абсолютні та відносні. Аргументи противників абсолютних правовідносин науково неспроможні. Їх основний аргумент зводиться до того, що правовідносини завжди можуть існувати тільки між конкретно визначеними особами, звідси роблять висновок, що абсолютних правовідносин в дійсності немає. З цим якраз і не можна погодитися. Вирішальне значення для здійснення абсолютних і відносних прав мають власні дії управомоченої особи. Зобов'язані особи в абсолютних правовідносинах повинні лише не перешкоджати управомоченій особі вчиняти дії по здійсненню абсолютного права. Саме тому обов'язок в абсолютних правовідносинах носить загальний характер, тобто покладається на всіх. Абсолютному праву відповідає обов'язок всякого і кожного утримуватися від вчинення дій, що перешкоджають нормальному здійсненню права. При цьому мова йде не про все населення земної кулі, як іронічно зауважує Д. М. Генкін, а тільки про осіб, підлеглих даній системі правопорядку. З цієї точки зору зобов'язані особи визначені і в абсолютних правовідносинах. Заперечуючи існування абсолютних правовідносин Д. М. Генкін спирається на тезу О. С. Іоффе, згідно з якою, правовідношення завжди є відношенням між конкретними особами [3].

В. А. Лапач зазначав, що догматична конструкція абсолютного правовідношення базується на тій обставині, що управомоченому суб'єкту протистоїть невизначене велике коло осіб, єдиний пасивний обов'язок будь-кого з них полягає в утриманні від порушень абсолютного права. Активних обов'язків відносно управомоченого суб'єкта ніхто не має, своїх інтересів носій абсолютного права досягає без стороннього посередництва [4]. А. П. Герасимов підкреслює, що абсолютні правовідносини – це відносини, в яких визначена лише одна сторона - носій суб'єктивного права. На іншому полюсі правовідносин немає

персонально-певного суб'єкта, носія юридичного обов'язку. Один суб'єкт наділяється суб'єктивним правом, а інші суб'єкти зобов'язані не порушувати це суб'єктивне право [5].

У свою чергу, С. П. Гришаєв вказує на умовність поділу правовідносин на абсолютні та відносні, яка полягає в тому, що, по-перше, при порушенні абсолютного суб'єктивного права в правовідносинах з'являється конкретна особа, яка зобов'язана відшкодувати шкоду, а по-друге, не тільки зобов'язана особа, але всякий і кожний повинен утримуватися від порушення відносних прав (зокрема, не вчиняти дії, які перешкоджають виконанню обов'язку, що впливає з відносного правовідношення) [6].

Визнаючи обґрунтованість зазначених зауважень, в той же час можна вважати зроблений авторами висновок поверхневим. По-перше, у разі порушення абсолютного права (наприклад, при заподіянні шкоди речі, що належить суб'єкту на праві власності) складається нове правовідношення. Причому дане правовідношення є відносним, оскільки його сторони (заподіювач шкоди і потерпілий) строго визначені. Підставою виникнення такого правовідношення є передбачений законом юридичний факт - заподіяння шкоди. Отже, поява в даному випадку визначеної зобов'язаної особи свідчить про виникнення нового відносного правовідношення (акцент тяжіння в якому робиться на зобов'язану особу, її обов'язки, що стимулюють до виникнення нового правовідношення), а зовсім не про ущербність існуючого абсолютного. По-друге, загальнорегулятивний обов'язок неуправомочених осіб не перешкоджає здійсненню приналежних суб'єкту прав становить безпосередній зміст абсолютних правовідносин, в той час як метою відносних правовідносин є задоволення інтересу управомоченої особи діями зобов'язаної. Так, якщо третя особа створить перешкоди для виконання договору купівлі-продажу за допомогою крадіжки речі, що підлягає передачі покупцеві, його дії будуть оцінюватися виключно як порушення абсолютного суб'єктивного права власності (саме на місці абсолютного правовідношення між власником і заподіювачем шкоди буде складатися нове відносне деліктне зобов'язання). При цьому відносна природа правовідносин між покупцем і продавцем залишиться незмінною.

Таким чином, *абсолютними* називаються такі правовідносини, в яких управомоченій особі протистоїть невизначене коло зобов'язаних суб'єктів. С.С. Алексєєв зазначав, що аналізовані права іменуються абсолютними тому, що, по-перше, їх активний центр - у суб'єктивному праві, що надає його носієві широкі можливості для поведінки за своїм розсудом, а, по-друге, всі інші суб'єкти («всякий і кожний») зобов'язані утримуватися від порушення даного конкретного суб'єктивного права [7]. Наприклад, правовідносини, які мають місце між власником і всіма третіми особами; між власником виключних прав на твори науки,

літератури і мистецтва, інші результати інтелектуальної діяльності та усіма третіми особами. У цих правовідносинах праву власника, праву автора на результат інтелектуальної діяльності кореспондують обов'язки невизначеного кола осіб не порушувати дані права. Тому ці права абсолютні з боку уповноважених осіб, а обов'язки, що кореспондуються їм, є загальнонормативними і належать кожній правосуб'єктній особі [8].

Отже, суб'єктивний обов'язок в абсолютних правовідносинах відіграє важливу роль, головна мета якого полягає в тому, щоб не порушувати абсолютні права, утриматися від їх порушень, в противному випадку настає цивільно-правова відповідальність до порушника абсолютного права.

Абсолютні цивільні правовідносини побудовані за моделлю, відповідно до якої суб'єктивному праву протистоїть невизначене коло зобов'язаних суб'єктів, як тільки з'явиться визначений зобов'язаний суб'єкт, який своїми діями посягне на абсолютне право, то між визначеними суб'єктами виникнуть вже не абсолютні, а відносні правовідносини, в яких будуть визначені і уповноважена, і зобов'язана особа. Абсолютні правовідносини є передумовою виникнення відносних правовідносин з визначеними суб'єктами та колом їх прав та обов'язків.

Література

1. Общая теория государства и права: академический курс [В 2-х т. Т. 2] / под ред. проф. М. Марченко. – М.: Зерцало, 2000. – С. 278.
2. Райхер В. К. Абсолютные и относительные права / В. К. Райхер // Известия экономического факультета Ленингр. политех. ин-та. – 1928. – Вып. 1 (XXV). – С. 273-306.
3. Иоффе О. С. Избранные труды: Правоотношение по советскому гражданскому праву. – [В 4-х т. Т. 1] / О. С. Иоффе. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2003. – С. 20.
4. Лапач В. А. Субъективные гражданские права и основания их возникновения / В. А. Лапач // Журнал российского права. – 2001. – № 10. – С. 2, 3.
5. Общая теория государства и права: учебник / под ред. В. В. Лазарева. – М.: Юрист, 1994. – С. 143.
6. Гражданское право: учебник / Т. В. Богачова, Л. И. Грушкова, С. П. Гришаева и др.; под ред. С. П. Гришаева. – М.: Юрист, 1998. – С. 122.
7. Алексеев С. С. Общая теория права. – [В 2-х т. Т. 2] / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит-ра, 1981. – С. 106.
8. Гражданское право [В 4-х т. Т. 1]: Общая часть: учебник / отв. ред. проф. Е. А. Суханов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 131.